

DOREL VASILE BAN

Istorie orală din Leordina

„Numirile de dealuri, de peminte le-o pus oamenii demult și așa o rămas ele. Eu îs bătrân și așa le știu de la tata și moșu meu și ei de la ai lor. Valea Cruhlii, Dosul Cruhlii i-o spus așa oamenii de ce îi un loc, care s-o urnit și o avut multe cursuri. Dealul Sfânii, are un loc mai gropos bun de făcut fân, de aceea i-o zâs așa. Eu și moșii și strămoșii mei am avut casă acolo și toată gospodăria. Mie îmi zâc oamenii din sat „Ion din Sfânii”.

Valea Spinului își trage numele de la spini pentru că, pă timpuri, a fost pă acolo mulți, tare mulți spini, pe corhăle și berzile acelea.

Priporului i-o zâs așa că-i berdos și-i ponciș tare.

Dubrunci îi un deal, cu care ne mejdim cu Strâmtura. Pesemne i-o pus oamenii așa numele de ce-i o tarniță tare hireșă ca un plai. De cele mai multe ori dealurile aveau numele oamenilor a cui erau locurile sau a poreclelor lor. Așa de pildă, Gruiful lui Hodor, Jdeabul Mutului, Runc, Valea Rostoșii și altele.”¹

„Cremineasa și Valea Creminesii îi un deal și o vale în partea de miazăzi a comunei. Denumirea se trage de la cremene, deoarece în acest deal se găsește multă cremene și cărbune. Oamenii, leordenii din cele mai vechi timpuri și până astăzi îi spun dealului și văii Cremineasă.

Întrebelți este un pământ întins, o zonă de locuit. Râul Vișeu, care curge astăzi între Leordina și Ruscova și formează granița între cele două comune, pe vremuri spuneau oamenii bătrâni că își avea cursul pe sub dealuri, adică spre partea de miazăzi a satului. Terenul de mai sus era așezat între bălțile provocate de apa râului.”²

„Ion a Luchii, un bătrân, care tatălui meu i-a fost unchiaș (a fost frate cu moașa, mama tatii), mi-o spus că satul prima dată a fost Sub Horă până la Vale, vreo 60 de familii.

¹ Performer Ion Leordean, 4 mai 1984.

² Performer Nuțu Leordean, 20 mai 1981.

Satul a ars și apoi oamenii s-au așezat în locul de astăzi.

El zicea că bătrânii satului spuneau că focul s-ar fi iscat din cauza unei fete mutălanice care lucra la Sofroneanu zâs Desculțu.

Fiind prin luna iunie – iulie, când roiesc albinele, fata ar fi aprins gunoi uscat, ca să bage albinele în știubei. Astfel, gardul a luat foc și s-a aprins tot satul, oamenii fiind plecați la fân pe dealuri, n-au putut sări să-l stângă.”³

„Oamenii mai demult puneau casa în fundul livezii grajdul lângă drum. Dacă veneau feciorii a peți la fete, apoi vedea prima dată ce marhă are, câte țâne.

Dacă are oi multe méré și acolo să vadă cât de mare-i staulu, stâlpariu pentru miei, cum îi băga, cum îi aranja.

De la fereastra de la casă putea să vadă mai bine ce se petrece cu vitele.

La fel și colbul care să ridica de pe ulițe, de pe drum, să nu ajungă la casă.”⁴

„Între anii 1930 – 1940 am lucrat în butin la Societatea Danubia Oituz, până când ne-au ocupat ungurii, apoi am mărs la lucru în comuna vecină Poieni de sub Munte. Venea delegatul cu bani și ne chema la Primărie în sat sau acasă la mine și da forșoș (avansuri) la oameni, 2.000 – 3.000 lei.

Lucrările erau mai grele că amu pântru că lipseau drujbele, tafurile și unde amu lucră 2 oameni, atunci lucrau 30, ca să aibă ce trage 10 părechi de cai.

În acei ani, directorul de la Oituz era Gross David, administrator Polak Samuil și șăfar (șef de brigadă) Malik Fischu din Leordina, tăți tri erau evrei.

Eu m-am sfădit tare cu șăfarul și mi-am primit întotdeauna tăte drepturile, dar de la alți leordeni s-o tras bugheți bani.”

Colibele în care am durmit la Oituz erau jos rotunde și încăpeu în ele 30 de muncitori. Noaptea ne culcam toți roată cu picioarele cătă foc și cu capul la părete. Pă lut puneam cetină de brad iar la căpătâi îmi punem dășagii, de așternut cioarecii și cu lecrecul mă învălem. Coliba avea forma ascuțită la acoperiș și la vârful ei era șufleica. Prin șufleică iese fumul din colibă.

Iarna era foarte frig (pă jos în colibă era lut și de cele mai multe ori mie și la ceilalți butinari ne înghețau opincile pe care le puneam când ne culcam la cap.

Cu curățenia o duceam tare prost. Nu avem, ca astăzi, femei de serviciu, dar avem un „caimăn”, care ne aduce apă.

De mâncare scotem de la magazinul din pădure contra cost și ne făcem fiecare. Păduchi avem bugheți și-i scuturam pă foc. Hainele nu le spălam acolo niciodată, le purtam

³ Performer Ion Găvriluț, 1978.

⁴ Performer Ion Urda, 1990.

câte 3 – 4 luni întruna, apoi zinem acasă și luam altele curate.”⁵

„Cu un an, doi înainte de începerea Primului Război Mondial și în timpul lui, fiind prunc destul de mic, mă luau cu ei cei de la Primărie, cu perceptorul Nazath Nicolae și cu boactării Faintuk Tindălă și cu jăndarii ungurești. Ei deschideau fereștile la oameni și mă băgau pă fereastă și îmi arătau ce să le dau lor: țoluri, cergi, perine, dricare și alte lucruri. În unele locuri, luau mălaiul din pod și-l puneau în căruță și-l duceau la Primărie până ce făcea omul rînd de bani.

Exact aceleași lucruri s-au petrecut și după război, în anii 1925, 1930 și mai târziu, când perceptorii și jăndarii luau cu forța lucrurile din căsile oamenilor care erau datori la stat și n-aveau cu ce plăti.

Îmi aduc aminte că în acea vreme am văzut când i-o zălogit pă doi oameni din partea de jos a satului, pă Rohnean Ion zâs Cușcu, pă Clăbuc.

Cazurile erau destul de dese, deoarece mulți oameni din sat erau săraci. Femeile, bătrânii, copiii petreceau pă perceptori, jăndari și pă ceilalți, care erau cu ei, cu blăsteme și lacrimi.”⁶

„Prin anii 1925, 1926 eram fecior mare și-mi aduc aminte că la noi în sat, la Primărie era preceptor unul Oros, nu știu de unde era de loc. Era tare rău și câinos și nu ierta pă nime. Preceptorul acela Oros méré cu executorul prin cășile oamenilor și zălogé cu sâla tot ce găse mai de valoare: cergă, pieptar, vacă ...

Dacă nu plăteai la timp, îți vinde lucrurile zălogite.

Era o execuție tare proastă pă vremea aceea, săracii oameni erau tare supărați.”⁷

„Încă înainte de a-i duce din sat cu câteva luni, le-o pus pă piept la tăți evreii niște semne galbene în formă de stele.

S-o bătut doba, ca să nu ieie nimic de la ei oamenii din sat, că i-or spânzura.

Vecina me, Fischer Reghina, mi-a zâs că mi-ar da pe fetița ei, Iutca, dar i-e frică să nu mă omoare, să siu mamă cel puțin eu la coconii mei, dacă ea nu poate si: „-Orice ți-aș da Ileană, pe tine te am cea mai bună prietenă, dar mi-e frică să nu te spânzure.”

În primăvara aceluși an, prin luna aprilie 1944 la Vișeu de Sus au fost duse toate cele peste 60 de familii evreiești de la noi.

⁵ Performer Ion Tiodar, 1978.

⁶ Performer Ion Găvriluț, 1978.

⁷ Performer Găvrilă Bumbar, 1980.

În Vișeu de Sus i-o țânut vreo lună.

Eu am mârș cu doamna preteasă de mai multe ori cu cocia în Vișeu de Sus să le ducem de mâncat.

Cu motivul că doamna preteasă Vlad Aneta merge la doctorul Dan, puteam să ne apropiem de ei și să le dăm mâncare.

Asta o făceam pă ascuns să nu ne vadă.

După ce evreii au fost duși din Leordina, o zânit cenderi și au cules tot ce-o fost mai bun din cășile lor și le-o pus în cele două sânăgoge (biserici). Din Vișeu de Sus, am auzât că i-o dus în lagărele morții, în Polonia.”⁸

„În sara zilei de 14 octombrie 1944, nemții, în retragerea lor spre Sighet și știind că-i prind rușii care erau prin Vișeu de Sus, au aprins cu benzină magazâia C.F.R. și depozitul de lemne și scânduri.

O fost un foc atât de mare încât a luminat tot cerul.

Oamenii s-au spăret tare că să nu ardă tot satul.

Nu numai atât dar au minat și cele două poduri și mărgând spre Pătrova au aprins un număr de 17 casă, lăsând fără adăpost pă familiile din partea de gios a satului: Rohnean Ion, Saplânțai Ștefan, Petrovai Vasile, Chiș Marișca, Roșca Gheorghe, Leordean Gheorghe, Sofronici Nichita, Bumar Ilie, Cocârca Vasile, Roșca Ioană, Petrovai Nuțu, Vancea Gheorghe, Roșca Ștefan, Cocârca Gheorghe, Talihan Gusti, Șofronici Ilie și Mudaci Dumitru.”⁹

„După 1910, până la sfârșitul Războiului Mondial (1918), în Leordina erau două școli, una românească în actuala școală veche (acolo locuia și popa) și una ungurească, făcută din lemn, pe ulița Dintre Șuri.

Eu am învățat două clase românești cu învățătorul Epure și una ungurească cu Orosz. Învățătorul Orosz era rău, ne bătea și ne pedepsea. Ne pune după tablă în genunchi pe hrișcă sau mălai.

Cauza bătăii era că copiii români învățau cu greu limba ungurească. Nu avem nici la școala românească, nici la cea ungurească cărți de pe care să învățăm, decât un abecedar, tăbliță, condei și țărură.

La școala românească, sâmbăta, în fiecare săptămână popa Rednic ne învăța religie. Îmi aduc aminte că, în 1907 sau 1908, o ars acoperișul de draniță de la școala românească din cauza unui foc care s-a iscat de la cășile din apropiere.

Coratorii și locuitorii comunei au strâns bani și au cumpărat tablă zincată, cu care

⁸ Performeră Ileana Leordean, 1983.

⁹ Performer Gheorghe Mircea, 1982.

au acoperit școala.

Alți învățători, care au învățat pruncii din Leordina până în 1943 au fost: Iuga Gheorghe și Iuga Irina din Săliște, Andreica (de undeva de loc de pe Mara), soții Szakacs, Alexandru și Măria.”¹⁰

„Prin 1910, 1911, 1912 și 1913, am făcut câte două clase românești și două clase ungurești. Clasele românești le-am făcut la școala veche din centrul satului, care era și casă parohială și la care oamenii din sat îi ziceu „la curte”. Aici l-am avut de învățător pă Epure Gyula, care era învățător confesional.

Era obligatoriu ca apoi să facem și două clase ungurești. Eu am făcut așa cum am spus și mai înainte. Școala ungurească era făcută din lemn și se afla pă Ulița dintre Șuri, pă locul unde este astăzi casa lui Leordean Vasile zis Broscuță.

Învățătorul unguresc se chema Orosz Mihai. Așa cum am mai spus, trebuia, ca după ce făceam două clase românești, să merem la școala ungurească. Dar cei mai mulți prunci din sat au rămas numai cu cele două clase românești și mai rar cu două clase ungurești, cel mult cu una.”¹¹

„În perioada 1919 – 1940 a funcționat în comună o singură școală cu câte 2 învățători. În 1927 era un învățător pă nume Coman, dar nu era calificat și în 1934 a venit în comună Szakacs Alexandru, primul învățător calificat.

În perioada 1940 – 1944 școala s-a făcut în limba maghiară, funcționând tot 2 învățători, soții Szakacs Alexandru și Maria.

În anul școlar 1944 – 1945, școala primară avea 2 învățători, pe Cocârca Gheorghe și Leordean Ștefan (necalificați) și un număr de circa 80 elevi: cls. I – 15 elevi, cls. II-a 18 elevi, cls. III-a 19 elevi, cls. IV-a 7elevi, cls. V-a 8 elevi, cls. VI-a 6 elevi, cls. VII-a 7elevi.

În anul școlar 1949 – 1950 numărul cadrelor didactice a crescut la 6 în cele 2 școli cu clasele I – IV, numărul de elevi ridicându-se la circa 167: cls. I – 45, cls. II-a 40 elevi, cls. III-a 41 elevi, cls. IV-a 41 elevi.

Cei 6 învățători au fost: Tudorache Stelian, Zugravu Iustina, Tudorache Elena, Zugravu Constanța, Tudorache Constanța și Leordean Ștefan.

Eu am fost învățător în această comună din 20 noiembrie 1944 și până în 20 iunie 1953”.¹²

¹⁰ Performer Ion Găvriluț, 1978.

¹¹ Performer Găvrilă Bumbar, 1980.

¹² Performer Ștefan Leordean, 1985.

Panoramă a satului Leordina; foto: Dorel Vasile BAN